

Природничий факультет
Кафедра географії та методики її викладання

Географія України(частина I):
робочий зошит для практичних занять

Студента(ки) _____
Групи _____

Кам'янець-Подільський -2019

УДК 911.2(477)(076)
ББК 26.82(4УКР)я7
Ч-49

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою природничого факультету
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
(протокол № від 26 листопада 2019 року)*

Рецензенти:

Вахняк В.С. – кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри садово-паркового господарства, землеробства і ґрунтознавства Подільського державного аграрно-технічного університету;

І.В. Федорчук – кандидат біологічних наук, доцент кафедри екології, Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Касіяник І.П. – кандидат географічних наук, доцент кафедри географії та методики її викладання Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Чернюк Г.В., Любинська І.Б.

Ч-49 Робочий зошит для практичних занять з курсу «*Географія України*» (частина І). – Кам'янець-Подільський: Видавничо-поліграфічне підприємство «*Апостроф*», 2019. – 56 с.

Робочий зошит для практичних занять з курсу «*Географія України*» (І частина) підготовлено відповідно до навчальної та робочої програми дисципліни «*Географія України*» для студентів 1-2 курсу денної форми навчання спеціальності 014 Середня освіта (Географія) освітньо-професійна програма Середня освіта (Географія) додаткова спеціальність Середня освіта (Біологія) та спеціальності 106 Географія за освітньо-професійною програмою Географія. Практикум містить 14 завдань по темах програми для аналізу компонентів фізико-географічної характеристики території із курсу «*Географія України*». Завдання практичних робіт включають статистичний матеріал у таблицях, картографічні заготовки, контурні карти, методичні поради щодо їх виконання.

УДК 911.2(477)(076)
ББК 26.82(4УКР)я7

© Чернюк Г.В., Любинська І.Б.
© Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

В С Т У П

ПЕРЕДМОВА

Курс «Географія України» призначений для студентів географічних факультетів вищих навчальних закладів. Вивчення теоретичного і лекційного матеріалу доповнюється виконанням великої кількості практичних робіт, на яких вивчається частина матеріалу прикладного характеру і номенклатура географічних найменувань по картах і атласах та закріплюється теоретична частина дисципліни.

Навчально-методичне видання робочого зошиту укладено відповідно до робочої навчальної програми. Перша частина охоплює провідні теми аналізу фізико- географічних компонентів. Матеріал розподілений по розділах, зокрема про особливості географічного положення, природні умови та ресурси, тектоніку і геологічну будову, рельєф, клімат, води, характеристики морів. Друга частина курсу містить синтетичний геосистемний підхід з характеристикою природно-територіальних й природно-аквальних комплексів регіонального рівня. Значну частину матеріалів з відповідних тем винесено на самостійне опрацювання.

Практичні роботи з курсу «Географія України» сприяють розширенню та поглибленню теоретичних і практичних знань про природні умови, характеристику та галузеві схеми районування фізико-географічних компонентів, природно-територіальні й природно-аквальні комплекси України.

Студенти набувають наступних *вмінь* та практичних *навичок*, зокрема:

- аналізувати тематичні карти;
- установлювати закономірності поширення комплексів гірських порід, будови тектонічних структур, орографічних компонентів рельєфу, основних типів і родовищ корисних копалин, генетичних типів рельєфу (морфоструктури та морфоскульптур);
- давати кліматичну характеристику та оцінку ресурсів клімату району чи населеного пункту;
- оцінювати забезпеченість водними ресурсами різних регіонів України; характеризувати басейни, водний режим та живлення рік, географічне положення та генезис озер та лиманів;
- визначати зональні типи ґрунтів, рослинності, біотопів для регіонів України;
- виявляти сучасні фізико-географічні процеси, з'ясувати причини їх виникнення;
- працювати зі статистичними матеріалами та довідниками: будувати графіки й діаграми тощо.

У практикумі подано завдання практичних робіт, кожне з яких охоплює його стислий зміст, методичні поради щодо його виконання, кінцеву мету пропонованої роботи.

Практична робота № 1**Тема: ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ УКРАЇНИ**

Мета: закріпити теоретичні знання про фізико-географічне положення України; показати вплив географічного положення та розмірів території країни на формування природних умов і ресурсів; розвинути вміння застосовувати в географічних дослідженнях прийоми роботи з картою для визначення головних особливостей розміщення території України; удосконалити практичні вміння визначати поясний та місцевий час і положення України відносно годинних поясів.

Питання та проблеми для обговорення:

1. Критерії характеристики фізико-географічного положення України?
2. Місце України на карті Європи і світу.
3. Розміри України, крайні точки їх координати.
4. Із якими країнами межує Україна? Зазначте протяжність їхніх кордонів?
5. Природно-географічна характеристика кордонів України.
6. Природні умови і природні ресурси.

Завдання

1. Порівняти площі країн Європи, побудувавши стовпчикову порівняльну діаграму:
  - а) Франція – 551,5 тис. км²;
  - б) Іспанія – 504,8 тис. км²;
  - в) Україна – 603,7 тис. км²;
  - г) Німеччина – 356,9 тис. км²;
  - д) Польща – 312,7 тис. км²;
  - е) Велика Британія – 244,7 тис. км²;
  - є) Італія – 301,2 тис. км²;
  - ж) Білорусь – 208,0 тис. км²;

Виконання

---

2. На підставі аналізу літературних джерел, картографічного матеріалу та методичних порад складіть текстову характеристику фізико-географічного положення України. На контурну карту України нанести державні кордони України й сусідніх із нею держав. Зазначте їхні назви та протяжність кордону.

---

3. Визначте протяжність території України в кілометрах і градусах із заходу на схід уздовж меридіанів (24, 30, 34, 38° сх. д.) та з півночі на південь уздовж паралелей (45°, 48°, 50°, 52° пн. ш). Результати занесіть у таблицю 1:

Таблиця 1

Меридіан	Протяжність території України, км	Паралель	Протяжність території України, км
24° сх. д.		45° пн. ш	
30° сх. д.		48° пн. ш	
34° сх. д.		50° пн. ш	
38° сх. д.		52° пн. ш	

4.3 Проаналізуйте отримані результати:

- між якими широтами розміщена основна частина України?
- як це відображається на формуванні природних умов і ресурсів?

Виконання

---

5. Охарактеризувати природні кордони із країнами сусідами першого порядку, відмітити їх сприятливі і несприятливі особливості.

Практична робота №2

ТЕМА: ГОДИННІ ПОЯСИ УКРАЇНИ.

Навчальні цілі: розкрити суть годинних поясів; проаналізувати положення території України щодо годинних поясів; навчитись визначати поясний і місцевий час.

Питання та проблеми для обговорення:

1. Який час називають місцевим?
2. З якою метою був запроваджений поясний час?
3. Для чого була встановлена лінія зміни дати?
4. У чому особливості положення України щодо годинних поясів?
5. Назвіть особливості запровадження декретного і літнього часу.
6. Довгота і часові пояси крайніх західної і східної точок.

Додаткова інформація

Один градус довжини дуги меридіана становить 111,3 км. Один градус довжини дуги паралелі на широті 45° становить 78,848 км, 50° – 71,697 км, 55° – 63,995 км.

<u>Відстань (у °)</u>	–	<u>Час</u>
15°	–	1 год. або 60 хв.
1° або 60'	–	4 хв.
15'	–	1 хв. або 60 сек.
1' або 60"	–	4 сек.
15"	–	1 сек.

Географічний центр України розміщений на північно-східній околиці селища міського типу *Добровеличівки* в Кіровоградській області. Тут встановлено символічний знак (1990), який має координати 48°23' пн. ш. і 31°10' сх. д.

Згідно з наказом Державного комітету природних ресурсів України № 95 від 20.05.05 р. новий географічний центр України, урахувавши конфігурацію території, «центр ваги», розміщений на околиці с. *Мар'янівка* Шполянського району Черкаської області (49°01' пн. ш і 31°28' сх. д.). На узбіччі дороги Черкаси – Умань встановлено пам'ятний знак «Шполянщина – географічний центр України» .

Вправи і завдання:

1. Як відрізняється місцевий час від поясного? а) У Львові. б) У Сімферополі. в) У Києві. г) в Одесі. д) У Рівному.
2. Використовуючи карту годинних поясів, визначіть котра година буде у Києві, якщо у: а) Нью-Йорку 16 год.; б) Канберрі 9 година ранку; в) Новосибірську полудень; г) Мехіко 6 година ранку; д) Нью-Делі 19 година.
3. З'ясуйте, на скільки годин і куди потрібно перевести годинникову стрілку в разі перельоту з Києва до: а) Лондона; б) Вашингтона; в) Ташкента; г) Токіо.
4. Чому, прилітаючи з Києва до Парижа або Рима, переводять стрілки годинника на одну годину – відомо, а ось чому це потрібно робити й потрапляючи до Москви, адже Москва і Київ лежать у Другому годинному поясі?
5. Визначіть різницю у місцевому часі між крайніми точками України.
6. Визначіть місцевий час у: а) Кам'янці-Подільському, якщо у Донецьку 15 година; б) Харкові, якщо у Луцьку 21 година.
7. У Києві 23 вересня Сонце сходить о 6 год 46 хв за поясним часом. О котрій годині за поясним часом у цей день зійде Сонце? а) у Сімферополі. б) В Ужгороді. в) У Чернігові.
8. Поїзд Київ–Ташкент вийшов з Києва 15 січня о 12 годині за Київським часом. Коли за місцевим часом він прибуде до Ташкента (41° пн. ш.; 69 сх.д.), якщо перебуватиме в дорозі 72 години?
9. Делегація науковців з України мала прибути на Аляску 21 листопада 1998 р. Проте вилетіла з Києва 22 листопада і через повітряний простір Росії прибула в Анкорідж (штат Аляска) вчасно, тобто 21 листопада. Чи не помилкове це повідомлення (час польоту делегації враховано)?

Виконання

1. Що таке лінія зміни дат?
2. Перерахуйте назви годинних поясів в межах якої розташована Україна.
3. Чому в Україні не використовують місцевий час?
4. Що означає київський час?

Література

1. Географічна енциклопедія України : в 3 т. / редкол. : О. М. Маринич (відп. ред.) [та ін.]. – К. : Укр. рад. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1989–1993.
2. Загальногеографічний атлас України [Карті] / ред. І. Руденко, Л. Марченко. – К. : Держ. наук.-вироб. п-во «Картографія», 2004. – С. 6, 8–9. – Масштаб до кожної карти.
3. Заставний Ф. Д. Географія України : [у 2-х кн.] : навч. посіб. для студ. ВНЗ / Ф. Д. Заставний. – Л. : Світ, 1994. – 472 с.
4. Комплексний атлас України [Карті] / відп. ред. Л. М. Веклич ; Держ. ком. з природ. рес. України, Держ. наук.-вироб. п-во «Картографія». – К. : Картографія, 2005. – С. 8, 14–15.
5. Маринич О. М. Фізична географія України : підручник / О. М. Маринич, П. Г. Шищенко. – 3-тє вид., стер. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2006. – С. 12–16.
6. Нетробчук І. М. Фізична географія України : практикум для лабораторних занять [студ. географ. ф-ту] / Ірина Марківна Нетробчук, Сергій Володимирович Полянський. – Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2015. – 140 с.
7. Україна : навч. атлас [Карті] / [редкол. : В. М. Бабіченко та ін.] ; голов. ред. Ф. В. Зузук ; ГУГКіК. – К. : Наук.-вироб. п-во «Картографія», 1998. – С. 8, 10–11. – Масштаб до кожної карти.

Практична робота №3

ТЕМА: ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ПРИРОДНИЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ.

Навчальні цілі: дослідити основні етапи географічних досліджень в Україні та проаналізувати розвиток географічних ідей; проаналізувати еволюцію природничо-географічних ідей в Україні, перспективи розвитку географічної науки.

Питання та проблеми для обговорення:

1. Географічні відомості в стародавні часи.
2. Географічні відомості у часи Київської Русі.
3. Географія в Україні в Середньовічний період.
4. Становлення географічної науки в Україні.
5. Географія в Україні у I-й половині XX ст.
6. Географія в Україні у новітні часи.

Завдання:

1. Використовуючи таблицю №1, проаналізуйте основні етапи та історичні особливості розвитку комплексних природничих досліджень території України:

Таблиця 1.

Основні етапи досліджень території України.

Етапи (рівні пізнання)	Періоди (сфери впливу)	Основні особливості
Початкового пізнання природи (40-3 5 тис. років тому - IV ст. до н.е.)	Ранній (40-35 -12-10 тис. Років тому). Пізній (10 тис. років тому - IV ст. до н.е.)	1 . Пізнання тільки тих природних компонентів, які мали практичне значення. 2. Регіональний характер пізнання природи. 3. Передача географічних знань в усній формі та практичних навичках. 4. Поява перших графічних зображень природи. Результат: Формується усний інформаційний банк "практичних" даних про природу окремих регіонів.
Опису природи (V ст. до н.е - XVIII ст.)	Античний (V ст. до н.е. - середина I тис. н.е.) (античні країни)	1 . Створення перших письмових описів. 2. Опис земель на засадах чіткої фіксації, зокрема, засобами географічних координат. 3 - Комплексний характер описів природи. 4. Детальний опис південних районів, відсутність даних про північні райони.

Література

1. Географічна енциклопедія України : в 3 т. / редкол. : О. М. Маринич (відп. ред.) [та ін.]. – К. : Укр. рад. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1989–1993.
2. Заставний Ф. Д. Географія України : [у 2-х кн.] : навч. посіб. для студ. ВНЗ / Ф. Д. Заставний. – Л. : Світ, 1994. – 472 с.
3. Маринич О. М. Фізична географія України : підручник / О. М. Маринич, П. Г. Шищенко. – 3-те вид., стер. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2006. – С. 12–16.

Практична робота №4

Тема: ГЕОЛОГІЧНА ТА ТЕКТОНІЧНА БУДОВА УКРАЇНИ

Навчальні цілі: проаналізувати особливості геологічної та тектонічної будови, головні етапи геологічної історії формування території України; скласти картосхему тектонічних структур території України та на її підставі з'ясувати особливості взаємозв'язків між літологією гірських порід і тектонічною структурою України.

Питання та проблеми для обговорення:

1. Геологічна історія України.
2. Розвиток земної кори в межах України.
3. Основні тектонічні структури України.
4. Геоморфологічна будова.
5. Схема геоморфологічного районування.
6. Неприятливі геоморфологічні процеси.

Завдання

1. Складіть картосхему тектонічних структур території України. На контурну карту нанесіть основні тектонічні структури України, серед яких:

а) у межах області **Альпійської складчастості**: Кримська складчаста система, Карпатська складчаста система (Передкарпатський прогин, Карпатська складчаста споруда, Закарпатський прогин);

б) у межах платформенної частини України

Східноєвропейська платформа: Український кристалічний щит та його мегаблоки:

Волинський, Подільський, Білоцерківський, Кіровоградський, Придніпровський і Приазовський. **Дніпровсько-Донецький авлакоген** та його бортові та прибортові зони. **Донецька складчаста споруда**, Волино-Подільська плита, Львівський палеозойський прогин (Галицько-Волинська западина), Причорноморська западина.

Скіфська плита: Сиваський прогин, Каркінітський прогин, Індольський прогин, Центральнокримське підняття, прогин Азовського моря; Переддобрузький прогин, Нижньопрутський виступ.

Західноєвропейська платформа.

2. За допомогою літературних джерел, картографічного матеріалу складіть (письмову) характеристику двох тектонічної структури України згідно з варіантом, запропонованим викладачем.

Варіанти тектонічних структур різного рангу: 1) Український кристалічний щит; 2) Волино-Подільська плита; 3) Львівський палеозойський прогин; 4) Дніпровсько-Донецька западина; 5) Донецька складчаста споруда; 6) Переддобрузький прогин; 7) Причорноморська западина; 8) Скіфська плита; 9) Індольський прогин; 10) Кримський мегаантиклінорій; 11) Західноєвропейська платформа; 12) Передкарпатський передовий прогин; 13) Карпатська покривно-складчаста споруда; 14) Закарпатський внутрішній прогин. Заповнити табл. 1

Виконання

Таблиця 1

Тектонічні структури України

Тектонічна структура	назва ери	колір та індекс відділу системи (періоду) на геологічній карті	абсолютний вік	райони поширення в Україні	тектонічна структура	основні події періоду в геологічному розвитку території (трансгресія, регресія, клімат, горотвірні процеси)	характеристика гірських порід і формування родовищ корисних копалин
Український кристалічний щит							

3. За геологічними картами атласів, літературними джерелами та геохронологічною шкалою проаналізуйте особливості й опишіть закономірності геологічної будови території України в різні періоди її формування згідно з варіантом, запропонованим викладачем.

Письмовий опис-аналіз періоду геологічного розвитку території складають за такою схемою:

- назва ери;
- колір та індекс відділу системи (періоду) на геологічній карті;
- абсолютний вік;
- райони поширення в Україні;
- тектонічна структура;
- основні події періоду в геологічному розвитку території (трансгресія, регресія, клімат, горотвірні процеси);
- характеристика гірських порід і формування родовищ корисних копалин. *Варіанти періодів в історії розвитку геологічної будови України пропонуються з геохронологічної шкали.*

Виконання

Питання для самоконтролю

1. Назвіть основні тектонічні структури України.
2. Який принцип покладено в основу тектонічного районування?
3. Який зв'язок між тектонічною структурою та неотектонічними рухами?
4. Розкрийте зміст понять тектонічний цикл, тектонічна інверсія.
5. Охарактеризуйте докембрійський етап становлення структури території України.
6. Охарактеризуйте особливості розвитку тектонічних циклів фанерозою території України.
7. Як і коли формувалися морські умови на території України?
8. Яку роль відігравав клімат на антропогенному етапі геологічного розвитку території України?
9. Про що свідчить велике поширення в Україні порід крейдового, палеогенового та неогенового періодів?
10. Як вплинули геологічна історія, зокрема умови антропогену на поширення:
а) комплексів гірських порід; б) типів четвертинних відкладів?

Література

1. Атлас природных условий и естественных ресурсов Украинской ССР [Карты] / редкол. : П. Н. Першин, А. Н. Алымов ; АН УССР М-во высш. и сред. спец. образования УССР. – М. : ГУГК, 1978. – С. 30–42.
2. Географічна енциклопедія України : в 3 т. / редкол. : О. М. Маринич (відп. ред.) [та ін.]. – К. : Укр. радян. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1989–1993.
3. Комплексний атлас України [Карти] / відп. ред. Л. М. Веклич ; Держ. ком. з природ рес. України, Держ. наук.-вироб. п-во «Картографія». – 1:4 500 000. – К. : Картографія, 2005. – С. 18–20.
4. Маринич О. М. Фізична географія України : підручник / О. М. Маринич, П. Г. Шищенко. – 3-те вид., стер. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2006. – С. 38–66, 79–90.
5. Нетробчук І. М. Фізична географія України : практикум для лабораторних занять [студ. географ. ф-ту] / Ірина Марківна Нетробчук, Сергій Володимирович Полянський. – Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2015. – 140 с.
6. Мороз С. А. Історія біосфери Землі : навч. посіб. : [в 2 кн.]. – Кн. 2: Геолого-палеонтологічний життєпис / С. А. Мороз – К. : Заповіт, 1996. – 422 с.

2. Використовуючи дані літературних джерел, лекційного та картографічного матеріалу, заповніть таблицю 1.

Таблиця 1.

Групи та родовища корисних копалин

Групи корисних копалин (за використанням)	Походження Види корисних копалин	Басейн (родовища)
1	2	3
Горючі	Кам'яне вугілля	
	Буре вугілля	
	Нафта	
	Газ	
	Торф	
Металеві	Залізні	
	Марганцеві	
	Нікелеві	
	Титанові	
	Алюмінієві	
	Поліметалеві	
	Ртутні	
Неметалеві	Вогнетривка глина	

Вапняк флюсовий	
Пісок формувальний	
Доломіт	
Каолін	
Вогнетривка глина	
Графіт	
Кам'яна сіль	
Калійна сіль	
Вапняк	
Крейда	
Мергель	

Література

1. Географічна енциклопедія України : в 3 т. / редкол. : О. М. Маринич (відп. ред.) [та ін.]. – К. : Укр. радян. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1989–1993.
2. Комплексний атлас України [Карти] / відп. ред. Л. М. Веклич ; Держ. ком. з природ. рес. України, Держ. наук.-вироб. п-во «Картографія». – 1:4 500 000. – К. : Картографія, 2005. – С. 21.
3. Маринич О. М. Фізична географія України : підручник / О. М. Маринич, П. Г. Шищенко. – 3-тє вид., стер. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2006. – С. 79–90.
4. Нетробчук І. М. Фізична географія України : практикум для лабораторних занять [студ. географ. ф-ту] / Ірина Марківна Нетробчук, Сергій Володимирович Полянський. – Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2015. – 140 с.
5. Природа Украинской ССР. Геология и полезные ископаемые : монографія / Е. Ф. Шнюков, А. В. Чекунов, О. С. Вялов – К. : Наук. думка, 1986. – 184 с.
6. Свинко Й. М. Геологія : підручник [для студ. ВНЗ] / Й. М. Свинко, М. Я. Сивий. – К. : Либідь, 2003. – 480 с.
7. Україна : навч. атлас [Карти] / [редкол. : В. М. Бабіченко та ін.] ; голов. ред. Ф. В. Зузук ; ГУТКиК. – К. : Наук.-вироб. п-во «Картографія», 1998. – С. 27. – Масштаб до кожної карти.

Практична робота № 6

Тема: ГЕОМОРФОЛОГІЧНА БУДОВА ТА ГЕОМОРФОЛОГІЧНЕ РАЙОНУВАННЯ УКРАЇНИ

Навчальні цілі: визначити особливості поширення основних генетичних типів і форм рельєфу; проаналізувати взаємозв'язки між основними формами рельєфу й тектонічними структурами; виявити основні чинники геоморфологічного районування; закріпити вміння показувати на карті

України основні геоморфологічні райони за їх генетичними, морфологічними, орографічними та просторовими відмінностями.

Питання та проблеми для обговорення:

1. Визначення понять «морфоструктура» і «морфоскульптура».
2. Назвіть основні типи морфоструктур, що переважають на території України.
3. Які типи морфоскульптур сформувались на території України?
4. Які морфоскульптури переважають в межах Українського Полісся, Лісостепу, Степу?
5. Як співвідносяться рельєф і тектонічні структури України?
6. Чим зумовлено простягання височин, низовин, рівнинної частини України, гірських пасм Українських Карпат і Криму?
7. У чому виявляється зв'язок річкових долин із геологічною будовою?
8. Як вплинули геологічна історія, палеогеографічні умови антропогену на поширення генетичних типів і форм рельєфу?
9. Які ознаки покладено в основу геоморфологічного районування?
10. Назвіть основні таксономічні одиниці геоморфологічного районування? Виконайте визначення їх основного змісту.

Завдання

1. Аналізуючи тектонічну, неотектонічну, фізичну карти, схеми неотектоніки морфоструктур і морфоскульптур, скласти характеристику генетичних типів рельєфу території України у вигляді таблиці 1.

Таблиця 1.
Характеристика екзогенних форм рельєфу (морфоскульптур) України.

№	Форми рельєфу	Рельєфо-утворюючі процеси	Фактори рельєфо-утворення	Форми рельєфу	Райони поширення
1.	Льодовиковий	Льодовикова денудація і акумуляція (переважала)	Материковий льодовик, дольодовиковий рельєф	Моренні рівнини, горби напірної морени, гляціодислокації	Райони Дніпровського і Окського зледеніння
2	Тектогенні				
3	Вулканогенні				
4	Денудаційні				
5	Водно-ерозійні				
6	Морські абразивні останці				

7	Морські акумулятивні				
8	Карстово- суфозійні				
9	Гравітаційні				
10	Еолові				
11	Степові блюдця, поди				

2. Користуючись літературними й картографічними джерелами, заповніть таблицю 2. Проаналізуйте взаємозв'язок між тектонічною, геологічною будовою, генезисом і формами рельєфу та розміщенням родовищ корисних копалин. В результаті аналізу заповненої таблиці 2 з'ясуєте головні закономірності, що простежуються в територіальному поширенні корисних копалин.

Виконання

Таблиця 2
Взаємозв'язки між тектонічною будовою, рельєфом і розміщенням
корисних копалин

Елемент тектонічної структури	Форма рельєфу	Генетичний тип рельєфу	Переважаючі гірські породи та їх вік	Корисні копалини	Головні родовища

3. Вивчіть зміст понять основних таксономічних одиниць геоморфологічного районування: *країна–провінція–область–район*. Користуючись рис. 7 [8, 78.] та картою атласу [10, 26], нанесіть на контурну карту України межі геоморфологічних одиниць: країн, областей, підобластей. Підпишіть їх та покажіть на карті.

Література

1. Атлас природных условий и естественных ресурсов Украинской ССР [Карты] / редкол. : П. Н. Першин, А. Н. Алымов ; АН УССР М-во высш. и сред. спец. образования УССР. – М. : ГУГК, 1978. – С. 38, 69–76.
2. Географічна енциклопедія України : в 3 т. / редкол. : О. М. Маринич (відп. ред.) [та ін.]. – К. : Укр. рад. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1989–1993. 31
3. Геоморфологія в Україні: новітні напрямки і завдання. – К. : [б. в.], 1999. – 188 с.
4. Геоморфология Украинской ССР : учеб. пособие для ун-тов (по спец. «Геогрфия») / [И. М. Рослий и др.] ; под общ. ред. И. М. Рослого. – Киев. : Выща шк., 1990. – 285, [2] с.
5. Дослідження сучасної геодинаміки Українських Карпат / за ред. В. І. Старостенка. – К. : Наук. думка, 2005. – 254 с.
6. Комплексний атлас України [Карты] / відп. ред. Л. М. Веклич ; Держ. ком. з природ рес. України, Держ. наук.-вироб. п-во «Картографія». – 1:4 500 000. – К. : Картографія, 2005. – С. 24.
7. Кравчук Я. Геоморфологія Передкарпаття : монографія / Кравчук Я. – Львів. : Меркатор, 1999. – 188 с. – (Рельєф України).
8. Маринич О. М. Фізична географія України : підручник / О. М. Маринич, П. Г. Шищенко. – 3-те вид., стер. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2006. – С. 66–78.
9. Нетробчук І. М. Фізична географія України : практикум для лабораторних занять [студ. географ. ф-ту] / Ірина Марківна Нетробчук, Сергій Володимирович Полянський. – Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2015. – 140 с.
10. Сучасна динаміка рельєфу України / за ред. В. П. Палієнко. – К. : Наук. думка, 2005. – 266 с.

Практична робота № 7

Тема: КЛІМАТИЧНІ УМОВИ Й РЕСУРСИ УКРАЇНИ

3. За кліматичною картою визначте основні закономірності розподілу атмосферних опадів на території України згідно з варіантом, запропонованим викладачем: 1) на рівнинній частині; 2) в Українських Карпатах; 3) на Південному березі Криму. Поясніть письмово: а) які загальні закономірності зміни кількості опадів із заходу на схід та з півночі на південь; б) як впливає рельєф України на розподіл опадів; в) з аналізу табл. 2 встановіть, коли випадає максимальна

Практична робота № 8-9

ТЕМА: ГІДРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ. ПІДЗЕМНІ ВОДИ УКРАЇНИ

Навчальні цілі: вияснити основні закономірності поширення та густоти річкової мережі, озер та боліт; проаналізувати схему гідрологічного районування; детально проаналізувати особливості раціонального використання водних ресурсів та сучасний екологічний стан. Виявити закономірності в розміщенні основних артезіанських басейнів України; охарактеризувати забезпеченість території України підземними водами; проаналізувати схему гідрологічного районування.

Питання та проблеми для обговорення:

1. Повторити основні терміни і поняття з розділу “Гідрологія” курсу “Загальне землезнавство”.
2. Загальна характеристика внутрішніх водойм і водотоків.
3. Річка Дніпро, його притоки та водосховища.
4. Дністер та його гирлова частина.
5. Гірські річки Карпат та Кримських гір.
6. Основні генетичні типи та коротка характеристика озер і боліт України.
7. Штучні водойми та водотоки: водосховища, ставки, канали, їх географія та раціональне використання.
8. Назвіть основні гідрогеологічні райони України та їхні особливості.
9. Проаналізуйте структуру використання підземних вод.
10. Які критерії враховують виділяючи таксономічні одиниці гідрологічного районування?

Завдання:

1. Проаналізуйте карту густоти річкової сітки України. Чим зумовлюються її територіальні відомості?
2. На контурній карті України підписати гідрологічну мережу: річки (1 і 2 порядку), озера та лимани, водосховища і канали.
3. Шляхом аналізу картографічного матеріалу, літературних джерел, довідників скласти гідрологічну характеристику озер та лиманів за басейнами морів і річок і записати у таблицю:

Таблиця.1

Гідрологічна характеристика озер

Басейн річки (моря)	Озера, лимани	Площа	Глибина		Об'єм	Режим охорони	Примітки
			Середня	Максимальна			

4. Скласти діаграму довжини найбільших річок України та нанесіть їх на контурну карту.

---

5. Проаналізуйте розподіл елементів водного балансу в розрізі адміністративних областей.
6. На контурну карту України нанесіть схему гідрологічного районування та порівняйте Правобережну Дністровську область достатньої водності і Сіверсько-Дніпровську область недостатньої водності за основними гідрографічними параметрами.

---

7. Використовуючи дані таблиці “Водні ресурси України”, охарактеризуйте показники місцевих, транзитних і сумарних водних ресурсів в розрізі областей (в середній і маловодній за водністю роки).

---

8. На контурну карту нанести основні райони розповсюдження боліт в Україні. Штриховкою показати райони їх осушення, значками – промислові розробки.

Водні ресурси України, км³ (Б. Данилишин та ін., 1999)

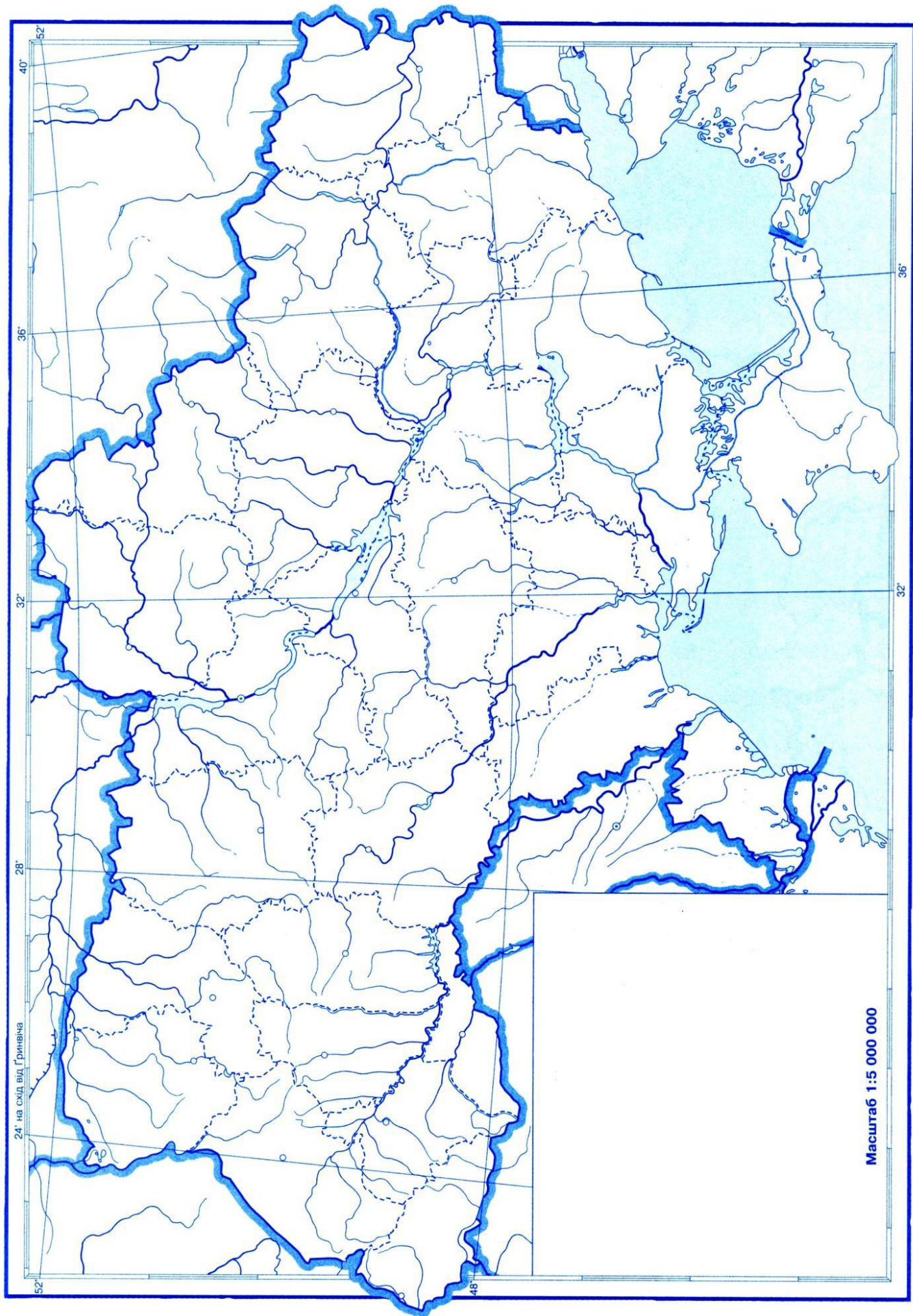
Таблиця 2.

Виконання

1. У чому виявляється зв'язок гідрографічної мережі з тектонічною будовою і кліматичними умовами?
2. Охарактеризуйте гідрологічні райони України.

Просторове розташування гідрологічних об'єктів.

1. **Дністер** (Стрий, Свіча, Ломниця, Бистриця, Луг, Свіржа, Гнила Липа, Золота Липа, Коропець, Стрипа. Сірет, Нічлава, Збруч, Жванчик, Смотрич, Тернава, Студениця, Ушиця, Калюс, Ладова, Жван, Мурафа, Серебря, Немія, Русава, Марківка, Кам'янка, Кучурган).
2. **Дніпро** (Прип'ять: Тур'я, Стохід, Стир, Горинь, Случ. Ствига. Уборть, Уж, Ірша, Тетерів. Ірпінь; Десна: Снов, Сейм, Остер, Супой; Сула: Удай, Ромен; Псел: Хорол, Ворскла, Орель; Самара: Вовча, Конка; Рось: Роставиця, Вільшанка, Тясмин; Інгулець: Саксагань; Базавлук, Мокра Сура).
3. **Південний Буг** (Вовк, Снивода, Згар, Десна, Рів, Сельниця. Соб. Удич, Дохна, Синюха: Гірський Тікич, Гнилий Тікич, Ятрань, Чорний Ташлик; Кодима, Мертвовод. Чічкля, Інгул).
4. **Західний Буг** (Сан: Вишня; Тиса: Уж, Латориця, Тересва, Теремля, Ріка).
5. **Дунай** (Прут: Черемош, Сірет: Сучава).
6. **Сіверський Дінець**: Харків. Оскіл. Берека. Червона. Айдар, Деркул. Лугань.
7. Тилігул, Великий Куяльник, Молочна, Обіточна. Берда, Кальміус, Міус.
8. **Річки Криму**: Салгир, Біюк-Карасу, Кача, Альма.
9. **Озера**: Айгульське, Донузлав, Кагул, Китай, Катлабух, Пулемцьке, Сасик (Кундук), Світязь, Турьське, Ялпуг, Синеvir, Сиваш.
10. **Лимани**: Дністровський, Куяльницький, Молочний, Тілігульський, Хаджибейський.
11. **Водосховища**: Дніпровське, Дніпродзержинське, Дністровське, Каховське, Канівське, Київське, Кременчуцьке. Ладижинське, Партизанське, Печензьке, Сімферопільське, Старобешівське, Червонооскільське.

Література

1. Атлас природних умов и естественних ресурсов Украинской ССР [Карты] / редкол. : П. Н. Першин, А. Н. Алымов ; АН УССР М-во высш. и сред. спец. образования УССР. – 1:2 500 000. – М. : ГУГК, 1978. – С. 138.
2. Водне господарство в Україні : наук.-вироб. вид. / за ред. А. В. Яцика, В. М. Хорєва. – К. : Генеза, 2000. – 456 с.
3. Географічна енциклопедія України : в 3 т. / редкол. : О. М. Маринич (відп. ред.) [та ін.]. – К. : Укр. радян. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1989–1993.
4. Ільїн Л. В. Лімнокмплєкси Українського Полісся : [у 2 т.] : монографія / Л. В. Ільїн ; за ред. В. М. Пашенко. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лєсі Українки, 2008. – Т. 1 : Природничо-географічні основи дослідження та регіональні закономірності. – 316 с. ; Т. 2 : Регіональні особливості та оптимізація. – 400 с.
5. Комплексний атлас України [Карти] / відп. ред. Л. М. Вєклич ; Держ. ком. з природ ресурсів України, Держ. наук.-вироб. п-во «Картографія». – 1:4 500 000. – К. : Картографія, 2005. – С. 34.
6. Левківський С. С. Рациональне використання і охорона водних ресурсів : підручник. [для студ. ВНЗ] / С. С. Левківський, М. М. Падун. – К. : Либідь, 2006. – 280 с.
7. Маринич О. М. Фізична географія України : підручник / О. М. Маринич, П. Г. Шищенко. – 3-те вид., стер. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2006. – С. 125–144.
8. Нетрєбчук І. М. Фізична географія України : практикум для лабораторних занять [студ. географ. ф-ту] / Ірина Марківна Нетрєбчук, Сергій Володимирович Полянський. – Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2015. – 140 с.
9. Природа Украинской ССР. Моря и внутренние воды : монография / В. Н. Грезе, Г. Г. Поликарпов, В. Д. Романенко [и др.] ; под ред. В. Д. Романенко ; АН УССР. – К. : Наук. думка, 1987. – 224 с.
10. Україна : навч. атлас [Карти] / [редкол. : В. М. Бабіченко та ін.] ; голов. ред. Ф. В. Зузук ; ГУГКіК. – 1:8 000 000. – К. : Наук.-вироб. п-во «Картографія», 1998. – С. 34.
11. Швєбс Г. І. Каталог річок і водойм України : навч.-довідк. посіб. / Г. І. Швєбс, М. І. Ігошин ; за ред. Є. Д. Гопченка ; Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мєчникова. – Одєса : Астропринт, 2003. – С. 23–25.

Література

1. Атлас природных условий и естественных ресурсов Украинской ССР [Карты] / редкол. : П. Н. Першин, А. Н. Алымов ; АН УССР М-во высш. и сред. спец. образ. УССР. – 1 : 8 000 000. – М. : ГУГК, 1978. – С. 112.
2. Водне господарство в Україні : наук.-вироб. вид. / за ред. А. В. Яцика, В. М. Хорева. – К. : Генеза, 2000. – 456 с.
3. Географічна енциклопедія України : в 3 т. / редкол. : О. М. Маринич (відп. ред.) [та ін.]. – К. : Укр. рад. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1989–1993.
4. Комплексний атлас України [Карти] / відп. ред. Л. М. Веклич ; Держ. ком. з природ ресурсів України, Держ. наук.-вироб. п-во «Картографія». – 1:4 500 000. – К. : Картографія, 2005. – С. 36.
5. Левківський С. С. Рациональне використання і охорона водних ресурсів : підручник [для студ. ВНЗ] / С. С. Левківський, М. М. Падун. – К. : Либідь, 2006. – 280 с.
6. Маринич О. М. Фізична географія України : підручник / О. М. Маринич, П. Г.
7. Нетробчук І. М. Фізична географія України : практикум для лабораторних занять [студ. географ. ф-ту] / Ірина Марківна Нетробчук, Сергій Володимирович Полянський. – Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2015. – 140 с.

Практична робота № 11

Тема: ГРУНТОВИЙ ПОКРИВ УКРАЇНИ

Навчальні цілі закріпити теоретичні знання студентів стосовно теми “Ґрунти України”; деталізувати характеристики основних типів і видів, знайти закономірності в поширенні типів ґрунтів на рівнинних та гірських територіях; розглянути основи раціонального використання ґрунтового покриву України.

Питання та проблеми для обговорення:

1. З курсу “Географія ґрунтів” повторити основні терміни і поняття стосовно ґрунтів.
2. Історія ґрунтознавчих досліджень та розвитку ґрунтознавства в Україні.
3. Формування ґрунтового покриву України в неоген-антропогені.
4. Основні типи і види ґрунтів, їх коротка характеристика.
5. Особливості та основні чинники формування ґрунтів на рівнинах та в горах. Реферат “Порівняльна характеристика ґрунтів Карпат і Гірського Криму”.
6. Основи раціонального використання та охорони ґрунтів України. Реферат “Несприятливі процеси при використанні ґрунтів та їх оптимізація”.
7. Контурні системи землеробства: їх переваги та недоліки.
8. Антропогенні зміни ґрунтового покриву за історичний час.

Завдання:

1. На контурній карті України показати (різними кольорами) поширення основних зональних типів ґрунтів; значками – географію несприятливих процесів, що виникають при їх активному господарському використанні.
2. На цій же карті, лініями оконтурити райони можливого запровадження контурної системи землеробства, терасування схилів, рекультиваци порушених гірничими роботами територій.

Виконання

3. Використовуючи картографічні джерела] й текстовий матеріал, з'ясуйте закономірності в поширенні основних типів ґрунтів для рівнинної частини України та вертикальних поясів Українських Карпат і Кримських гір. Установіть приналежність їх до тієї чи іншої природної зони. Відповідь виконайте у вигляді таблиці 1.

Таблиця 1

Основні типи ґрунтів природних зон України

Природна зона	Тип ґрунту	Умови утворення ґрунту	Уміст гумусу, %	Меліоративні заходи
1	2	3	4	5
Мішаних хвойно-широколистяних лісів				
Широколистяних лісів				
Лісостепова				
Північностепова підзона				
Середньостепова підзона				
Південностепова підзона				
Українські Карпати				

---

5. Виявити рослини-ендеміки та види і угруповання, які занесені відповідно до Червоної та Зеленої книг України. Заповнити таблицю 2.

Виконання

Таблиця 2

Поширення зникаючих рослин у природних біотопах

Природний біотоп	Рослини-ендеміки	Види і угруповання, які занесені до Червоної книги України	Види і угруповання, які занесені до Зеленої книги України
1	2	3	4
Мішаний хвойно-широколистяний ліс			
Широколистяний ліс			
Лісостеп			
Степ (заповідна територія)			

Байрачний ліс степу			
Північний степ			
Південний степ			
Українські Карпати			
Кримські гори			
Болота			
Плавні			

Література

1. Атлас природных условий и естественных ресурсов Украинской ССР [Карты] / редкол. : П. Н. Першин, А. Н. Алымов; АН УССР М-во высш. и сред. спец. образ. УССР. – М. : ГУГК, 1978. – С. 127–137.
2. Геоботаничне районування Української РСР / [редкол. : К. М. Ситник та ін.] ; АН УРСР. – К. : Наук. думка, 1977. – 303 с.

3. Генсірук С. А. Сокровенне про ліс / С. А. Генсірук. – Л. : Крайове т-во «Рідна школа», 2002. – 62 с.
4. Географічна енциклопедія України : в 3 т. / редкол. : О. М. Маринич (відп. ред.) [та ін.]. – К. : Укр. радян. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1989–1993.
5. Комплексний атлас України [Карти] / відп. ред. Л. М. Веклич ; Держ. ком. з природ ресурсів України, Держ. наук.-вироб. п-во «Картографія». – К. : Картографія, 2005. – С. 40–41. – Масштаб до кожної карти.
6. Маринич О. М. Фізична географія України : підручник / О. М. Маринич, П. Г. Шищенко. – 3-тє вид., стер. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2006. – С. 170–183.
7. Мельник І. Острівні ялинки Українського Полісся / І. Мельник // Еколого-ценотичні особливості та наукові основи охорони. – К. : Наук. думка, 1993. – 103 с.
8. Нетробчук І. М. Фізична географія України : практикум для лабораторних занять [студ. географ. ф-ту] / Ірина Марківна Нетробчук, Сергій Володимирович Полянський. – Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2015. – 140 с.
9. Природа Украинской ССР. Растительный мир / Т. Л. Андриенко, О. Б. Блюм, С. П. Вассер [и др.] ; отв. ред. Ю. Р. Шеляг-Сосонко ; АН УССР. – К. : Наук. думка, 1985. – 206 с.
10. Рослинний світ України та його охорона : зб. наук. пр. / ред. В. М. Бровдій. – К. : КДПШ, 1990. – 103 с.
11. Рослинність України. Т. 1. Високогірна рослинність / [К. А. Малиновський та ін.] ; голов. ред. В. А. Соломаха. – К. : Фітосоціоцентр, 2000. – 230 с.

Практична робота № 13
Тема: ТВАРИННИЙ СВІТ УКРАЇНИ

Навчальні цілі: з'ясувати основні закономірності в поширенні головних фауністичних комплексів рівнинної частини України та вертикальних поясів гірських країн; виявити відмінності тваринного світу в різних природних зонах; пояснювати наслідки впливу діяльності людини на тваринний світ.

Питання та проблеми для обговорення:

1. Загальна характеристика поширення тварин на території України. Назвіть причини різноманітності.
2. Назвіть характерні види тварин лісу, степу, лісостепу та їх найбільш характерні пристосування до умов існування.
3. Охарактеризувати тваринний світ лук, боліт, водойм.
4. Які з видів тварин лісу, степу, лісостепу, боліт занесено до Червоної книги України і МСОП.
5. Антропогенна діяльність та її вплив на чисельність видового складу тваринного світу України, його охорона.

Завдання

1. На контурну карту нанести схему зоогеографічного районування України та зробити її аналіз за планом: а) назва типологічних одиниць; б) вписати види тварин, які характерні для зоогеографічних округів.
2. Користуючись картами атласу [2, 42; 7, 45] й літературними джерелами, визначте видовий склад фауни України в природних біотопах та з'ясуйте закономірності в поширенні тварин на території та в акваторії України. Відповідь повиконайте у вигляді таблиці 1.

Виконання

Таблиця 1

Поширення тварин у природних біотопах

Природний біотоп	Видовий склад фауни			
	ссавці	птахи	плазуни	земноводні
1	2	3	4	5
Мішаний хвойно-широколистяний ліс				
Широколистяний ліс				

Лісостеп				
Степ (заповідна територія)				
Байрачний ліс степу				
Північний степ				
Південний степ				
Українські Карпати				
Кримські гори				
Болота				

Питання для самоконтролю

1. Чим зумовлені закономірності в поширенні тварин на території та в акваторії України?
2. У чому виявляються зональні (на рівнині) й вертикальні (поясні) відмінності в поширенні фауністичних комплексів?
3. У яких зоогеографічних підобластях, провінціях розміщена територія України?
4. Назвіть представників фауни зони мішаних лісів.
5. Назвіть представників фауни зони широколистяних лісів.
6. Назвіть представників фауни лісостепової зони.
7. Назвіть представників фауни степової зони.
8. Назвіть представників фауни Українських Карпат.
9. Назвіть представників фауни Кримських гір.
10. Назвіть представників фауни Азово-Чорноморського узбережжя.
11. Назвіть представників фауни позазональних районів.
12. Назвіть види рідкісних та зникаючих ссавців, акліматизованих і реакліматизованих видів тварин, викопних видів і тварин, занесених до Червоної книги України.

Література

1. Географічна енциклопедія України : в 3 т. / редкол. : О. М. Маринич (відп. ред.) [та ін.]. – К. : Укр. рад. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1989–1993.
2. Комплексний атлас України [Карті] / відп. ред. Л. М. Веклич ; Держ. ком. з природ ресурсів України, Держ. наук.-вироб. п-во «Картографія». – К. : Картографія, 2005. – С. 42–43. – Масштаб до кожної карти.
3. Маринич О. М. Фізична географія України : підручник / О. М. Маринич, П. Г. Шищенко. – 3-тє вид., стер. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2006. – С. 184–190.
4. Природа Украинской ССР. Животный мир. – К. : Наук. думка, 1985. – 240 с.
5. Рідкісні та зникаючі хребетні західних областей України. Види, занесені до Червоної книги України : довідник / В. С. Талпош. – Т. : Навч. кн.-Богдан, 1999. – 136 с.
6. Рослинні і тваринні ресурси Карпат. – Ужгород : УжДУ, 1984. – 164 с.
7. Україна : навч. атлас [Карті] / [редкол. : В. М. Бабіченко та ін.] ; голов. ред. Ф. В. Зузук ; ГУГКіК. – К. : Наук.-вироб. п-во «Картографія», 1998. – С. 45–47. – Масштаб до кожної карти.
8. Червона книга України. Вони чекають на нашу допомогу! : наук.-попул. вид. / упоряд. О. Ю. Шапаренко, С. О. Шапаренко. – Х. : Торсінг, 2002. – 336 с.

Практична робота № 14

Тема: НЕСПРИЯТЛИВІ ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ ТА ЯВИЩА

Навчальні цілі: виявити закономірності розвитку сучасних фізико-географічних процесів, їхні регіональні особливості й дати прогнозу оцінку їхнього розвитку.

Питання та проблеми для обговорення:

2. У яких регіонах України виявляється поєднання найбільш несприятливих процесів і чому?

Література

1. Адаменко О. М. Екологічна геологія : підручник. [для студ. ВНЗ] / О. М. Адаменко, Г. І. Рудько. – К. : Манускрипт, 1998. – 348 с.
2. Географічна енциклопедія України : в 3 т. / редкол. : О. М. Маринич (відп. ред.) [та ін.]. – К. : Укр. радян. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1989–1993.
3. Комплексний атлас України [Карти] / відп. ред. Л. М. Веклич ; Держ. ком. з природ ресурсів України, Держ. наук.-вироб. п-во «Картографія». – К. : Картографія, 2005. – С. 25; 35. – Масштаб до кожної карти.
4. Маринич О. М. Фізична географія України : підручник / О. М. Маринич, П. Г. Шищенко. – 3-тє вид., стер. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2006. – С. 192–205.
5. Несприятливі метеорологічні умови в землеробстві : захист від них культурних рослин : навч. посіб. для студ. ВНЗ / І. Д. Примака, В. А. Вергунов, П. І. Ковбасюк, В. В. Андрієнко; за ред. І. Д. Примака. – К. : Кондор, 2006. – 312 с.
6. Нетробчук І. М. Фізична географія України : практикум для лабораторних занять [студ. географ. ф-ту] / Ірина Марківна Нетробчук, Сергій Володимирович Полянський. – Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2015. – 140 с.
7. Рудько Г. Техногенно-екологічна безпека геологічного середовища (наукові та методичні основи) : монографія / Георгій Рудько. – Львів : Видавн. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2001. – 359 с.
8. Стихийные метеорологические явления на Украине и в Молдавии : климат. пос. / под ред. В. Н. Бабиченко. – Л. : Гидрометеиздат, 1991. – 224 с.

ЗМІСТ

Передмова.....	3
<i>Практична робота № 1. Фізико-географічне положення України.....</i>	5
<i>Практична робота №2. Годинні пояси України.....</i>	9
<i>Практична робота № 3 Історія розвитку природничих досліджень території України.....</i>	11
<i>Практична робота № 4. Геологічна та тектонічна будова України.....</i>	15
<i>/Практична робота № 5. Корисні копалини України.....</i>	19
<i>Практична робота № 6. Геоморфологічна будова та геоморфологічне районування України.....</i>	21
<i>Практична робота № 7. Кліматичні умови й ресурси України.....</i>	25
<i>Практична робота № 8-9. Гідрологічні особливості території України. Підземні води України .....</i>	29
<i>Практична робота № 10 Порівняльна характеристика природи Чорного та Азовського морів.....</i>	36
<i>Практична робота № 11. Ґрунтовий покрив України.....</i>	37
<i>Практична робота № 12. Рослинний покрив України.....</i>	42
<i>Практична робота № 13. Тваринний світ України.....</i>	47
<i>Практична робота № 14. Неприятливі фізико-географічні процеси та явища .....</i>	52

**Чернюк Ганна Володимирівна
Любинська Інна Борисівна
Географія України(частина I):**

Робочий зошит для практичних занять для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Географія) освітньо-професійна програма Середня освіта (Географія) додаткова спеціальність Середня освіта (Біологія) та спеціальності 106 Географія за освітньо-професійною програмою Географія

Здано в набір 27.11.2019 Підписано до друку 29.11.2019. Формат 60×84/16
Папір офсетний, друк трафаретний. Гарнітура Times New Roman.
Ум.-друк. арк. 3,19. Авт. арк. 2,76.
Наклад 50 прим. Зам. 4857

Макет та друк – видавничо-поліграфічне підприємство “Апостроф”,
вул. Уральська, 2, м. Кам’янець-Подільський, Україна, 32300